

**SARATONI DAVOLASHDA TIBBIYOTNING ROLI**

**Izzatullayeva Maftuna**

**Tolibayev Dawletbay**

**Akramov Samandar**

(Samarqand davlat tibbiyot universiteti)

Ilmiy rahbar: **Maxmudova Z.I.**

**Annotatsiya:** *Saraton butun dunyo bo'ylab kasallanish va o'limning asosiy sabablaridan biri bo'lib qolmoqda va aholi salomatligi uchun jiddiy muammodir. Saraton kasalligini davolash multidisipliner yondashuvni talab qiladi, bunda tibbiyot hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqola saraton kasalligini davolashda tibbiyotning o'rni haqida keng qamrovli ma'lumot beradi, tibbiy aralashuvlarning turli usullari va yutuqlariga e'tibor beradi. U kimyoterapiya, maqsadli terapiya, immunoterapiya va gormon terapiyasidan foydalanishni muhokama qiladi, ularning ta'sir mexanizmlari va klinik qo'llanilishini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, maqola saraton bilan bog'liq simptomlarni boshqarish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda qo'llab-quvvatlovchi yordamning rolini o'rganadi. Umuman olganda, ushbu maqola optimal natijalarga erishish uchun tibbiyotni saraton kasalliklarining yaxlit parvarishiga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi.*

**Kalit so'zlar:** *saratonni davolash, kimyoterapiya, radiatsiya terapiyasi, jarrohlik, immunoterapiya. maqsadli terapiya, gormon terapiyasi, palliativ yordam, klinik sinovlar.*

Hujayralarning nazoratsiz o'sishi va ko'payishi bilan tavsiflangan saraton butun dunyo bo'ylab millionlab odamlarga ta'sir qiladigan murakkab va qiyin kasallikdir. Saraton kasalligini tadqiq qilish va davolashda sezilarli yutuqlarga qaramay, u global miqyosda o'limning asosiy sababi bo'lib qolmoqda. sog'liqni saqlash tizimi va butun jamiyat uchun katta yuk. Saraton kasalligini davolash multidisipliner yondashuvni talab qiladi, tibbiyot uni davolashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

**Kimyoterapiya:**

Saraton kasalligini davolashda asos bo'lgan kimyoterapiya saraton hujayralarini o'ldirish yoki ularning o'sishini inhibe qilish uchun sitotoksik dorilarni qo'llashni anglatadi. Ko'pincha saratonning har xil turlari, jumladan, leykemiya, limfoma va qattiq o'smalar uchun asosiy davolash usuli sifatida ishlatiladi. Kimyoterapiya saraton hujayralariga xos bo'lgan tez bo'linadigan hujayralarga qaratilgan. Samarali bo'lsa-da, kimyoterapiya ko'ngil aynish, qusish, soch to'kilishi va charchoq kabi nojo'ya ta'sirlar bilan bog'liq. Biroq, kimyoterapiya rejimlari va qo'llab- quvvatlovchi parvarishlardagi yutuqlar uning tolerantligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirdi, bu saraton kasalliklari uchun yaxshi natijalarga olib keldi.

**Maqsadli terapiya:**

Maqsadli terapiya saraton o'sishi va rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan aniq molekulyar maqsadlarga qaratilgan saraton kasalligini davolashga ko'proq moslashtirilgan yondashuvni anglatadi. Kimyoterapiyadan farqli o'laroq, saraton hujayralariga ham, sog'lom hujayralarga ham ta'sir qiladigan maqsadli terapiya saraton hujayralarini tanlab nishonga olishga, normal to'qimalarga zarar yetkazishni minimallashtirishga qaratilgan. Bu maqsadli yondashuv, ayniqsa ko'krak saratoni va o'pka saratoni kabi saratonning ayrim turlarini

davolashda muvaffaqiyatli bo'lib, bemorlarning omon qolish darajasi va hayot sifatini oshiradi.

**Immunoterapiya:**

Immunoterapiya saraton hujayralarini tanib olish va yo'q qilish uchun immunitet tizimining kuchidan foydalanadi. U immunitet tizimini rag'batlantirish yoki saraton hujayralariga qarshi faolligini oshirish uchun sintetik komponentlarni kiritish orqali ishlaydi. Immunoterapiya melanoma va o'pka saratoni kabi ba'zi saraton turlarini davolashda inqilob qildi va ba'zi bemorlarda barqaror javob beradi. Biroq, barcha bemorlar immunoterapiyaga javob bermaydilar, bu davolanishga javob beradigan biomarkerlarni aniqlash uchun keyingi tadqiqotlar zarurligini ta'kidlaydi.

**Gormon terapiyasi:**

Gormon terapiyasi gormonlarga sezgir saratonlarni, masalan, ko'krak va prostata saratonini davolash uchun ishlatiladi, ular o'sishi uchun gormonlarga tayanadi.

Gormon terapiyasi gormonlar ishlab chiqarishni blokirovka qilish yoki ularning ta'siriga xalaqit berish orqali ishlaydi va shu bilan saraton o'sishini inhibe qiladi. Gormon terapiyasi ko'pincha gormonlarga sezgir saraton kasalliklarida natijalarni yaxshilash uchun jarrohlik yoki radiatsiya terapiyasi kabi boshqa davolash usullari bilan birgalikda qo'llaniladi.

**Qo'llab-quvvatlovchi parvarish:**

Yuqorida aytib o'tilgan maxsus davolash usullariga qo'shimcha ravishda, qo'llab-quvvatlovchi yordam saraton kasalliklarini umumiy boshqarishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Yordamchi yordam simptomlarni boshqarish, hayot sifatini yaxshilash va bemorlar va ularning oilalariga psixologik yordam ko'rsatishga qaratilgan. U og'riqni boshqarish, ovqatlanishni qo'llab-

quvvatlash, psixo-ijtimoiy maslahat va rivojlangan kasalliklarga chalingan bemorlarga palliativ yordamni o'z ichiga oladi. Qo'llab-quvvatlovchi yordamning saratonni davolash rejalariga integratsiyalashuvi bemorlarning natijalarini yaxshilash va parvarishdan qoniqishni ko'rsatdi.

### **SARATON NIMA? KASALLIK HAQIDA MA'LUMOT**

Saraton (saraton) - tananing ichki to'qimalaridan o'sadigan xavfli o'sma (o'sma). Kasallikning bu narne sababi shundaki, 90% hollarda bemorlarda sifatsiz o'smalar qisqichbaqa (saraton) tirnoqlariga (ruscha: pak) o'xshaydi. Rivojlangan mamlakatlarda barcha o'limlarning 15-20 foizi saraton kasalligidan kelib chiqadi.

### **SARATON SABABLARI**

Hozirgacha hech kim saratonga nima sabab bo'lishini aniq isbotlagani yo'q. Hozirgi vaqtda bir necha o'nlab ilmiy nuqtai nazarlar mavjud. Agar ularning barchasi bitta umumiy rasmga birlashtirilgan bo'lsa, sifatsiz o'smalarning rivojlanishiga yordam beradigan uchta asosiy omil ajralib turadi:

- ☐ Jismoniy omillar - bu radiatsiya, ultrabinafsha nurlar;
- ☐ Kimyoviy omillar - kanserogenlar;
- ☐ Biologik omillar - ba'zi xavfli viruslar.

Ularning barchasi dastlab DNK strukturasining patologiyasiga olib keladi, buning natijasida onkogen faollashadi va hujayralar abadiy hayotga erishadilar. Buning natijasida hujayralar ko'paya boshlaydi va o'lmasdan o'simta hosil qiladi.

Bu omillar saraton rivojlanishining tashqi sabablari hisoblanadi. Biroq, tashqi omillarga qo'shimcha ravishda, ichki sabablar ham bor, bu genetik moyillikdir. Bunday holda, organizmning DNKni tiklash qobiliyati yoki onkologiyaga qarshi immunitet darajasi kamayadi. Ko'pincha saratonning ichki

va tashqi sabablari shunchalik loyqa bo'lib, ularning ta'sirining ustunligi haqida gapirish qiyin.

Saratonning mutatsion nazariyasi ilmiy dunyoda umumiy qabul qilingan. Ushbu nazariyaga ko'ra, saraton xujayrasi tashqi yoki ichki omillar ta'sirida organizmning etuk bo'lmagan hujayralarining o'ziga xos genetik nuqsonlari natijasidir.

Kanserogeneznining boshqa nazariyalari ham muhokama qilinadi. Biroq, ularning hech biri kasallikning mohiyatini aks ettirmaydi, chunki:

Murakkab kasallikning oqibatlarini bartaraf etishga asoslangan saratonni davolashning zamonaviy tamoyillari: jarrohlik aralashuvi, kimyoterapiya va radioterapiya usullari orqali o'simta hujayralarining o'sishini bostirish;

Hujayra mutatsiyasini boshqarish mexanizmlarini tushunish uchun hech qanday printsiplar mavjud emas.

Kanserogeneznining universal mexanizmi kashf etilgandan so'ng, yomon sifatli o'smalarning rivojlanishini istisno qilish yo'li, shubhasiz, kasallik ustidan haqiqiy g'alabani anglatadi.

Shuning uchun ushbu maqolada turli nazariyalarning ta'rifiga chuqurroq to'xtalib o'tish amaliy emas. Biz barcha olimlar tomonidan e'tirof etilgan, shubhasiz va talabalar uchun amaliy foydalanish uchun oddiy va tushunarli daqiqalar haqida to'xtalamiz.

### **Saratonning umumiy belgilari**

#### **Past gemoglobin**

Gemoglobin qondagi oqsil bo'lib, kislorodni organlarga olib boradi. Gemoglobin darajasining keskin pasayishi onkologiyaning belgisi bo'lishi mumkin. Agar biron sababga ko'ra qon testini o'tkazgan bo'lsangiz, shifokoringiz shu sababga ko'ra gemoglobin darajasiga unchalik ahamiyat

bermasligi mumkin, shuning uchun o'zingizga ehtiyot bo'ling. Agar gemoglobin 70-80 birlik ekanligini ko'rsangiz, onkolog bilan bog'laning.

### **Og'riq**

Har bir og'riqning sababi bor. Masalan, bel og'rig'i ko'pincha g'ayrioddiy harakatlar yoki noto'g'ri jismoniy zo'riqish tufayli yuzaga keladi. Aytaylik, fitnes klubiga tashrif buyurgan kishi murabbiyni yollagandan ko'ra pulni tejashga va mustaqil ravishda mashq qilishga qaror qildi, lekin mashqlar paytida uning holatiga rioya qilmadi. Agar og'riq hech qanday sababsiz paydo bo'lsa, uzoq vaqt davomida o'tmasa va og'riq qoldiruvchi vositalar bilan yaxshilanmasa, shifokorga borish yaxshiroqdir.

### **To'satdan vazn yo'qotish**

Ushbu alomat ko'pincha kasallikning keyingi bosqichlarida paydo bo'ladi, ammo undan oldin paydo bo'lishi mumkin.

Agar siz to'satdan vazn yo'qotishni boshlagan bo'lsangiz, lekin siz stressli vaziyatlarda bo'lmasangiz, siz dietaga o'tmagansiz va sport bilan shug'ullanmasangiz, bu onkolog bilan bog'lanish uchun sababdir. Bemor yaxshi ovqatlanishni to'xtatadi va suvsizlanish tufayli tez vazn yo'qotadi. Chunki o'simta organizmni boshqacha ishlashga majbur qiladi, bu metabolizmni buzadi va to'satdan vazn yo'qotishiga olib keladi? To'satdan vazn yo'qotish quvonish uchun sabab emas, bu alomatdir.

### **Charchoq**

Dastlabki bosqichlarda bemor kundalik ishdan keyin tezda charchaydi, u oldin u bilan osonlikcha kurashgan. Buning sababi shundaki, o'simta tanani zaharlaydi va normal jarayonlarni o'zgartiradi. O'zingizdan so'rang, charchoqning boshqa sabablari bormi?

### **Siz tez-tez kasal bo'lasiz**

Saraton paydo bo'lganda, bemorning immuniteti zaiflashadi, u endi viruslar va infektsiyalarga qarshi tura olmaydi. Agar siz tez-tez kasal bo'lishni boshlasangiz, ayniqsa issiq mavsumda, konditsioner tufayli emas, balki tekshirib ko'ring. Bu alomat saratonning dastlabki bosqichlarida o'zini namoyon qiladi, ammo uni tanib olish qiyin.

### **Sariqlik**

Toksinlar bilan zaharlanish yoki biron bir jiddiy kasallik bo'lsa, jigar o'z funktsiyalarini to'liq bajarishni to'xtatadi va o'sma jarayoni ishtirok etadi. Bu terining rangi o'zgarishiga va sarg'ayishiga olib keladi. Ba'zida kasallik bo'lsa, teri qorayadi, sochlar tez o'sishni boshlaydi.

### **SARATONNI DAVOLASH ISHLAB CHIQISHLARI**

Onkologiya tibbiyotning yuqori texnologiyali sohasidir. Tibbiy tashkilotning tashxisdan reabilitatsiyagacha bo'lgan bosqichlarining moddiy-texnik ta'minoti qanchalik yuqori bo'lsa, bemorning tiklanish imkoniyati shunchalik yuqori bo'ladi. Bundan tashqari, saraton kasalligiga chalingan bemorlarga yuqori darajadagi tibbiy yordam ko'rsatadigan davlatlar mavjud (Germaniya, Shveytsariya, Isroil, Amerika Qo'shma Shtatlari).

So'nggi yillarda Rossiya yuqori texnologiyali markazlarni yaratish orqali ma'lum ijobiy qadamlar tashladi. O'zbekistonda katta imkoniyatlar yaratilgan. Hozirda saraton kasalligini davolash usullari o'rganilmoqda.

Agar erta yoki kech bosqichda tashxis qo'yilgan bo'lsa, yuqorida aytilganlarga qo'shimcha ravishda, dastlabki bosqichlarda tiklanish istiqbollari ancha yuqori.

Buyuk Hakim Abu Ali Ibn Sino o'zining "Tib qonunlari" asarida ko'plab kasalliklarni, jumladan, saraton kasalligini davolashda qo'llaniladigan dorivor o'simliklar haqida gapirib beradi.

Bu haqda yozuvlar bor. Maqolamizda saraton kasalligini rivojlanish xavfini kamaytirish uchun ishlatiladigan ba'zi dorivor o'simliklar haqida ma'lumot beramiz.

Hech bir mahsulot saraton kasalligidan 100 foiz himoya qila olmaydi, ammo ularning ba'zilari kasallikning rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi, ba'zilari esa, aksincha, kasallik ehtimolini oshiradi. Onkologlar eng foydali mahsulotlar, shuningdek, eng xavfli mahsulotlar ro'yxatini tuzdilar. Shu sababli, onkologlar ushbu mahsulotlarni iloji boricha tez-tez iste'mol qilishni tavsiya qiladilar, shuning uchun kasallikning boshlanishi xavfi imkon qadar kamayadi.

### **Sarimsoq**

Shifokorlar sarimsoqni sevimli taomlaringizga qo'shishni va uni iloji boricha tez- tez iste'mol qilishni tavsiya qiladilar, chunki undagi oltingugurt birikmalari immunitet tizimining tabiiy himoyasini rag'batlantirishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sarimsoqni muntazam iste'mol qilish oshqozon saratoni xavfini 12% ga kamaytiradi.

### **Brokkoli**

Brokkoli saraton rivojlanishi xavfini oldini oladigan yana bir super oziq-ovqat hisoblanadi. Ammo shifokorlar ogohlantiradilar: hech qanday holatda uni mikroto'lqinli pechda pishirmaslik kerak, chunki u tanani himoya qiluvchi o'simlik flavonoidlarining 97 foizini yo'q qiladi.

### **Yong'oq**

Selenning qimmatli manbai, saraton hujayralarini yo'q qiladigan va yo'g'on ichak saratoni va prostata saratoni rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradigan element. Kornel va Arizona universiteti tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, kuniga atigi ikkita butun yong'oq prostata saratoni xavfini 63 foizga, yo'g'on ichak saratonini 58 foizga va boshqa shakllarni 46 foizga kamaytiradi.

Tsitrus mevalari Limon, apelsin va greyfurtlarni muntazam iste'mol qilish oshqozon va og'iz bo'shlig'i saratoni rivojlanish xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Bundan tashqari, tsitrus mevalari qizilo'ngach saratoni xavfini kamaytirishga yordam beradi,

### **Smorodina**

Bu juda foydali berrydir, chunki u sog'lom hujayralarga zarar etkazadigan va xavfli kasalliklarni, shu jumladan saratonni keltirib chiqaradigan erkin radikallarning ta'sirini bartaraf etadigan ko'plab antioksidantlarga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, smorodina nafaqat yangi, balki quritilgan, muzlatilgan va murabbo ham foydali xususiyatlarini saqlab qoladi.

### **Go'shti Qizil baliq**

Umuman olganda, har qanday yog'li baliq juda sog'lom: haftasiga atigi to'rtta porsiya leykemiya, miyeloma va limfoma rivojlanish xavfini uchdan bir qismga kamaytiradi. Bundan tashqari, yog'li baliqlarni muntazam iste'mol qilish bachadon saratoni rivojlanishiga to'sqinlik qiladi Kivi

Kivi C va E vitaminlariga, shuningdek, erkin radikallarni zararsizlantiradigan va salomatlikni himoya qiluvchi lutein, mis va antioksidantlarga boy.

### **Choy**

Kuniga atigi ikki stakan choy tuxumdon saratoni rivojlanish xavfini 32 foizga kamaytiradi. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, bularning barchasi choy barglarida joylashgan flavonoidlar, antioksidant birikmalar bilan bog'liq.

### **Olma**

Birinchidan, olma boy bo'lgan xun tolasi yo'g'on ichak saratoni xavfini kamaytiradi. Ikkinchidan, maxsus turdagi antioksidant, prosiyanidinlar saraton hujayralarini o'ldirishi mumkin. Darhaqiqat, siz olma qanchalik tez-tez iste'mol qilsangiz, shifokorga borish ehtimoli shunchalik kam bo'ladi.

Ammo onkologlar quyidagi mahsulotlardan voz kechishni yoki hech bo'lmaganda ularni iloji boricha kamroq iste'mol qilishni maslahat berishadi:

### **Natija:**

Onkologiya tibbiyotning yuqori texnologiyali sohasidir. Tibbiy tashkilotning tashxisdan reabilitatsiyagacha bo'lgan bosqichlarining moddiy-texnik ta'minoti qanchalik yuqori bo'lsa, bemorning tiklanish imkoniyati shunchalik yuqori bo'ladi. O'zbekistonda ham saraton kasalligiga chalinganlarga yuqori darajadagi tibbiy yordam ko'rsatish uchun keng imkoniyatlar yaratilgan. Hozirda saraton kasalligini davolash usullari o'rganilmoqda.

**Xulosa:** Hozirgi vaqtda onkologik kasalliklar inson patologiyalari orasida etakchi o'rinni egallaydi. Jahon tibbiyoti amaliyotida kasallikning dastlabki bosqichlarini davolashda muvaffaqiyatga erishildi. Cheklovchi omillar - saratonning preklinik bosqichida muntazam keng ko'lamli diagnostika tekshiruvlarini tashkil etishning murakkabligi, ayrim shakllarning patogenezining yuqori darajasi. Shu munosabat bilan aholining onkologiyadan xabardorligini oshirishda ma'rifiy ishlar muhim ahamiyatga ega.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.**

1. Xojievich B. E. va boshqalar. TIBBIYOTDA MATEMATIK MODELLASH. MODELLASHNING ASOSIY USULLARINI AVZUVLARI VA KAMCHLARI // FAN, TADQIQOT VA O'QITISH JURNALI.2023.T. 2.№. 11.-C. 1-11.
2. Esirgapovich K. A. RULES OF USING MATHEMATICAL MODELING IN THE FIELD OF MEDICINE //ENG YAXSHI XIZMATLARI UCHUN.2023. T. 1. №. 6. C. 582-584.
3. Esirgapovich K. A. MODELING BASED ON DIFFERENTIAL EQUATIONS //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI.2023.T. 3. №. 11. C. 72-75.
4. Bozorov Erkin Hodjievich, Kubaev Asaliddin Esirgapovich, & Hodjieva Moxlaroim Erkin qizi. (2023). Tibbiyot va tibbiy diagnostikada matematik modellashtirish darajalari. Tabiiy va tibbiyot fanlaridagi xalqaro tadqiqotlar jurnali, 2(4), 97-106. <https://scholarsdigest.org/index.php/ijsnms/article/view/139> dan olindi
5. Xojiyevich B. E., Esirgapovich K. A. MATEMATIK MODELLASHNI O'QITISHDA FOYDALANILGAN INTERFAOL TA'LIM USULLARI //Ochiq kirish repozitori.2023.T. 4. №. 03.C. 96-103.
6. Toshtemirova X. Ch., Kubaev A. E. RADIOLOGIYA SOXASIDA TIBBIY TASVIRLAR //Zamonaviy ta'lim va taraqqiyot. 2025. T. 18. №. 7.-C. 94-104.
7. Kubaev A. E., Baxramov R. R., Abdullaeva S. B. Tibbiy tasvirlarni tibbiyyotdagi //O`quv fanlaridagi akademik tadqiqotlar. 2021. -T. 2. №. 12. C. 872-877 yillar.

8. Xojievich B. E. va boshqalar. YURAK-QONTOMLAR TIZIMINI TARTIB  
BERISH MEXANIZMLARINI O'RGANISH // NAZARIYA,  
MATEMATIKA VA FIZIKA JURNALI.2023. T. 2. № 11. S. 1-13.